

Kültürel Mirasın Kayıt Altına Alınması: Telkâri Ustası Aziz Dilmeç'in Çizim Defteri Üzerine Bir İnceleme

Documenting Cultural Heritage: An Examination of the Sketchbook of Telkâri Master Aziz Dilmeç

Tarık Demir*

Öz

Geleneksel Türk el sanatları arasında yer alan telkâri, bir aksesuar unsuru olmanın ötesinde teknik bilgi, kullanım biçimi ve kültürel anlamıyla dikkat çeken bir zanaattır. Tel ile yapılan sanat anlamına gelen telkâri, geleneksel bir meslek olarak aynı zamanda Türk kültürünün somut olmayan kültürel miraslarından bir tanesidir. Somut olmayan kültürel miras kapsamında bulunan el sanatlarının korunması amacıyla belgelenmesi, arşivleme çalışmalarıyla kayıt altına alınması önem arz etmektedir. Araştırmada, telkâri geleneğinin devam ettiği merkezlerden Mardin ili Midyat ilçesinde yaşayan telkâri ustası Aziz Dilmeç'in 1973 yılından itibaren tuttuğu telkâri ürün çizimlerini içeren çizim defterine ulaşılmıştır. Midyat'ta bulunan atölyesinde bugüne kadar 30'a yakın çırak yetiştiren usta, çizim defterini çırakların eğitilmesi sürecinde kullanmıştır. Telkâri geleneğinin son 53 yılına dair yazılı bir belge niteliğinde olan çizim defterinde bulunan 45 sayfanın 42'sinin görselleri alınmış ve incelenmiştir. Tekrara düşmemek için aynı

Geliş tarihi (Received): 16-05-2025 Kabul tarihi (Accepted): 03-03-2026

* Bağımsız Araştırmacı-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bileşik Sanatlar Sanatta Yeterlik Mezunlu. Ankara-Türkiye/Independent Researcher-Graduate of the Proficiency in Art Program in Combined Arts, Graduate Education Institute, Ankara Hacı Bayram Veli University. tarik.demir@sbu.edu.tr. ORCID ID:0000-0002-9516-4491

özelliğe sahip büyük parçalardan bir örnek kullanılmıştır. Çizimler, ürünlerin üzerine konulan bir kâğıda yapıldığından ölçüler ve boyutlar milimetrik olarak ürünün gerçek büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Çizim defterinde bulunan ürün çizimlerinden, bir ata sanatı olan telkârının Midyat örneğinde; kullanılan motif ve desenleri, yöredeki isimlendirmeler, çizimlerin etrafına tutulan notlar, çizimlerde yer alan geleneksel özellikler ele alınmıştır. Araştırmada derinleme mülakat ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yazılı kaynakların nadir bulunduğu el sanatlarının yazılı bir vesikası hükmündeki çizim defterinden, usta-çırak ilişkisi içerisinde sözlü ortamda gerçekleştirilen ve bazı kaynaklarda örtük eğitim, bazı kaynaklarda ise sargın öğrenme olarak isimlendirilen atölye eğitiminin içeriğine dair bilgiler elde edilmiştir. Çizim defteri, örtük bilginin açığa çıkarılmasında ve sargın öğrenme denilen informal öğrenmeyi formal bir boyuta taşımakta önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar sözcükler: *el sanatları, telkâri, çizim defteri, Aziz Dilmeç, Midyat*

Abstract

Filigree, one of the traditional Turkish handicrafts, is a craft that attracts attention not merely as an element of adornment but also through its technical knowledge, modes of application, and cultural significance. Filigree, literally meaning the art created with wire, is not only a traditional craft but also constitutes one of the elements of Turkey's intangible cultural heritage. Within the framework of safeguarding intangible cultural heritage, it is of great importance that traditional handicrafts be documented and systematically recorded through archival practices to ensure their preservation and transmission to future generations. In this context, a drawing notebook belonging to the filigree master Aziz Dilmeç, who resides in the district of Midyat in the province of Mardin—one of the significant centers where the filigree tradition continues today—has been accessed. The notebook contains design drawings of filigree products that the master has maintained since 1973. Having trained nearly thirty apprentices in his workshop in Midyat to date, the master utilized this notebook throughout the apprenticeship training process. The notebook, which constitutes a written document covering the last fifty-three years of the filigree tradition, comprises forty-five pages, forty-two of which were visually documented and examined within the scope of this study. In order to avoid repetition, only one representative example was selected from large pieces sharing identical characteristics. As the drawings were executed on paper placed directly over the products, the measurements and dimensions reflect the actual size of the objects with millimetric precision. Based on the product drawings contained in the notebook, the present study examines, in the specific case of Midyat filigree as an ancestral craft, the motifs and patterns employed, local terminologies, annotations surrounding the drawings, and the traditional features embodied in the designs. The research aims to shed light on the past half-century of the Midyat filigree silver tradition. From this drawing notebook—functioning as a written record of a handicraft tradition in which written sources are scarce—valuable information has been obtained regarding the content of workshop training conducted within the master-apprentice relationship, described in some sources as tacit instruction and in others as situated learning, carried out primarily in an oral environment. The drawing notebook has played a significant role in making tacit knowledge explicit and in transferring what is referred to as informal, situated learning into a more formalized dimension.

Keywords: *handicrafts, Filigree, Sketchbook, Aziz Dilmeç, Midyat*

Extended summary

Filigree, one of the traditional Turkish handicrafts, is a craft that attracts attention not merely as an element of adornment but also through its technical knowledge, modes of application, and cultural significance. Filigree, literally meaning the art created with wire, is not only a traditional craft but also constitutes one of the elements of Turkey's intangible cultural heritage. Within the framework of safeguarding intangible cultural heritage, it is of great importance that traditional handicrafts be documented and systematically recorded through archival practices to ensure their preservation and transmission to future generations. In this context, a drawing notebook belonging to the filigree master Aziz Dilmeç, who resides in the district of Midyat in the province of Mardin—one of the significant centers where the filigree tradition continues today—has been accessed. The notebook contains design drawings of filigree products that the master has maintained since 1973. Having trained nearly thirty apprentices in his workshop in Midyat to date, the master utilized this notebook throughout the apprenticeship training process. The notebook, which constitutes a written document covering the last fifty-three years of the filigree tradition, comprises forty-five pages, forty-two of which were visually documented and examined within the scope of this study. In order to avoid repetition, only one representative example was selected from large pieces sharing identical characteristics. As the drawings were executed on paper placed directly over the products, the measurements and dimensions reflect the actual size of the objects with millimetric precision. Based on the product drawings contained in the notebook, the present study examines, in the specific case of Midyat filigree as an ancestral craft, the motifs and patterns employed, local terminologies, annotations surrounding the drawings, and the traditional features embodied in the designs. The research aims to shed light on the past half-century of the Midyat filigree silver tradition. From this drawing notebook—functioning as a written record of a handicraft tradition in which written sources are scarce—valuable information has been obtained regarding the content of workshop training conducted within the master-apprentice relationship, described in some sources as tacit instruction and in others as situated learning, carried out primarily in an oral environment. The drawing notebook has played a significant role in making tacit knowledge explicit and in transferring what is referred to as informal, situated learning into a more formalized dimension. The master trained nearly 30 apprentices in his own workshop, in addition to his own children. He reported that some of the apprentices he trained went to Istanbul, some went abroad, and some established their own workshops in Midyat but later pursued other professions. During the 1990s, while serving as an instructor at Midyat Vocational High School of Industry, he transmitted the filigree tradition to 35–40 students over the course of three years. He stated that he taught these students the production of small pieces such as necklaces, rings, and bracelets, and that he utilized certain small-piece drawings from his drawing register during these training sessions.

The drawings obtained and analyzed in this study provide definitive evidence for the existence of the produced filigree silver pieces. Consequently, these drawings allow for observations regarding the last 53 years of Midyat filigree silver craftsmanship. Accordingly, zigzag (locally referred to as *turtur*) edge decorations were identified as the most characteristic feature of large pieces. The zigzag motif is documented in sources as a *sim* inlay. This motif,

created by placing twisted wires between straight wires, was observed in 38 out of the 42 drawings examined in the drawing register. Thus, it is confirmed that the *sim* inlay motif, locally called *tırtır*, made from 65–80 micron wires used between the structural and filler wires, represents a transitional form between the skeleton and the inner filler wires and constitutes a frequently encountered type of edge decoration in the production of large pieces. The elder masters of Midyat filigree silverwork are generally of Syriac origin, and Muslim filigree artisans have historically learned the craft from Syriac masters. The sharing of his personal drawing register by Aziz Dilmeç, a 77-year-old Midyat native and one of the oldest filigree masters in Turkey, with the researcher—and the opportunity to examine 42 out of the 45 pages of drawings contained therein—represents a pioneering contribution to field research. This pioneering aspect is not limited to gaining access to the register itself, but also pertains to the documentation of a previously unrecorded tradition through the register.

Giriş

Geleneksel el sanatları tarihsel süreç içerisinde oluşmuş kültürel birikimin somut yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Bu sanatlar, ait oldukları toplumların estetik anlayışını, üretim tekniklerini ve zanaatkârlık bilgisini kuşaktan kuşağa aktaran önemli kültürel pratiklerdir. Geleneksel el sanatları, sahip olduğu tarihsel derinlik ve kültürel çeşitlilik bakımından zengin bir mirasa işaret etmektedir.

Bu bağlamda telkâri gümüş işlemeciliği, köklü geçmişi ve özgün teknik özellikleriyle öne çıkan el sanatlarından biridir. Telkâri tekniğinde, gümüş teller öncelikle belirli formlara sokulmakta, ardından kaynak yöntemiyle birleştirilmektedir. Oluşturulan ana iskeletin iç bölümleri ise daha ince tellerle doldurulmakta ve tekrar kaynak işlemi uygulanarak kompozisyon tamamlanmaktadır (Arlı, 1989:4). Bu üretim süreci, yüksek düzeyde el işçiliği, sabır ve teknik ustalık gerektirmektedir. Dolayısıyla telkâri, teknik inceliğin ve estetik boyutuyla geleneksel üretim biçimlerinin atölye ortamında sürdürülen önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Geleneksel Türk el sanatları arasında yer alan telkâri, bir aksesuar unsuru olmanın ötesinde teknik bilgi, kullanım biçimi ve kültürel anlamıyla dikkat çeken bir zanaattır. Telkâri gümüş işlemeciliği, tarihsel süreç içerisinde yöresel kimlikle bütünleşmiş, estetik ve işlevselliği bir arada barındıran özel bir form kazanmıştır. Tel ve Farsça iş, sanat, ticaret, meşguliyet anlamına gelen kâr kelimelerinin birleşiminden meydana gelen telkâri; tel işi, tel sanatı demektir (Sami, 2004: 1136). Altın veya gümüş telleri eğip, bükerek desenler yapmaya ve bu tel motifleri lehim kullanarak birbirlerine veya madeni bir zemin üzerine tutturmaya, telkâri tekniği denir (Erginsoy, 1978: 37). Türkiye’de telkâri sanatının öne çıktığı merkezler arasında Mardin ili Midyat ilçesi önemli bir konuma sahiptir (Kuşoğlu, 2014: 84).

Ekonomik sıkıntılar ve savaşların karmaşası nedeniyle 17. yy. sonraları 20. yy. başları arasında kalan dönemde giderek kaybolmaya başlayan telkâri işçiliğinin Anadolu’daki en önemli merkezi Mardin’in Midyat ilçesidir. Diğer merkezler arasında ise Diyarbakır ve Ankara’nın Beypazarı ilçesi sayılabilir. Trabzon yöresinde ise telkârinin farklı bir uygulaması olan hasır örgü (Trabzon işi) çalışmaları yapılmaktadır (Türe ve Savaşçın, 2000: 38; Büyükyazıcı, 2008: 3; Kamiloğlu, 2009: 2).

Köklü bir tarihsel geçmişe sahip olan ve Midyat ile özdeşleşen telkâri sanatı, bölgede özellikle Süryani ustalar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmıştır. Tarihsel süreçte Midyat ve çevresinde maden yataklarının bulunması ile darphanenin faaliyet göstermesi, Artuklular döneminde maden süslemeciliğinin gelişim göstermesi, telkâri sanatının bölgedeki köklü geçmişine işaret etmektedir.

Midyat telkâri ustalarından Melek Akyol, sanatın yerel hafızadaki kurucu figürü olarak yaklaşık 250-300 yıl önce yaşamış Süryani usta Lahdo Ziftger'i göstermekte; onun II. Abdülhamid döneminden önce mecidiye üretimi gerçekleştirdiğini ifade etmektedir (Akengin vd., 2021: 762). Bu anlatı, telkâri sanatının Osmanlı döneminde de ekonomik ve estetik değer taşıyan bir zanaat olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Midyat'ta atölyesi bulunan ustaların dışında 1950'li yıllarda İstanbul'a göç ederek kapalı çarşı dolaylarında atölye açan Midyatlı telkâri ustaları, geleneğin İstanbul'a ve oradan da diğer şehirlere aktarılmasında köprü rolü oynamışlardır. Midyat'ta geleneksel yöntemlerle üretim yapılan atölyelerde telkâri gümüş işlemeciliği usta-çırak ilişkisiyle öğretilmektedir. Telkâri işçiliği 22 mikrona kadar incelebilen son derece zarif ve göze hitap eden bir kuyumculuk tekniğidir (Demir, 2024: 8).

2020 yılında Midyat Kaymakamlığı'nın Türk Patent ve Marka Kurumu'na yaptığı başvuru sonucu 09.08.2021 tarihinde Midyat telkârisi coğrafi işaret tescil belgesini almaya hak kazanmıştır (URL-1). Bu bağlamda geleneksel el sanatlarından olan telkâri gümüş işlemeciliği, günümüzde Midyat'ta kuyumcular çarşısında eski yöntemlerle üretilmeye devam etmektedir. Midyat'ta telkâri gümüş işlemeciliğinin geleneksel yapısını koruyarak bugüne taşıyan telkâri ustalarından 78 yaşındaki Aziz Dilmeç, bu alanda üretim yapmakla kalmamış; 53 yıl önce tutmaya başladığı ürün çizimleriyle kuyumcular çarşısında çırakların yetişmesine de öncülük etmiştir.

Mardin'in Midyat ilçesinde kuyumcular çarşısında bulunan atölyesinde usta ve ailesiyle yapılan derinlemesine mülakat sonucunda çizim defteri incelenmiş ve akabinde ikna edilerek çizim defteri fotoğraflanmıştır. Doküman analizi yöntemiyle elde edilen veriler gerekli izin alınarak araştırmada kullanılmıştır. Çizimlerinin bulunduğu farklı ebatlardaki kâğıtları bir dosyada toplayan telkâri ustası Aziz Dilmeç, bunları bir defter formatına getirmek istediğini ancak bunu henüz gerçekleştiremediğini, onlara çok önem verdiğini ve sakladığını belirtmiştir. Araştırmada ustanın çizimlerini bir araya getirdiği dosya, çizim defteri şeklinde isimlendirilmiştir. Aziz Dilmeç'in çizim defterinde bulunan 45 sayfanın içerisinde, görsel kayıtlarının alınmasına izin verdiği 42 sayfanın görselleri kullanılmıştır.

Usta, 1973 yılında başladığı kopya çizimlerini yakın zamanlara kadar devam ettirmiştir. Dilmeç, üretim aşamasında bitirdiği bir parçayı kâğıdın altına koyup ürünün izinden giderek kara kalemle çizdiği ürün kopyalarını bir dosyada toplamıştır. Usta, ürün kopya çizimlerinde iskelet ve iç dolgu süslemelerin üzerinden geçerek bütün desen ve motifleri, birleşme noktalarını kâğıt üzerine aktarmıştır. Dilmeç, çizimlerini kara kalem çalışmasıyla yapmış ve çizimin etrafına mavi renkli kalem ve kurşun kalemle notlar almıştır. Desen ve motiflerin üzerinden geçilerek ince teller ince, kalın teller kalın çizilmiş ve bir kâğıda birden çok çizimin yapıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmada telkâri ustası Aziz Dilmeç'in model çizimini yaptığı telkâri ürünlerin sonraki üretimleri nasıl yönlendirdiği, çizimlerle ürün arasında bir fark olup olmadığı, çizimlerde

kullanılan motif ve desenler, yöredeki isimlendirmeler, çizimlerin çırakların eğitiminde kullanılıp kullanılmadığı, çizimlerin hangi tür telkâri ürünlere ait olduğu, çizimlerin etrafına tutulan notlar, kullanılan kalemler, çizimlerde yer alan geleneksel özellikler çizimlerin görselleri üzerinden ele alınmış ve incelenmiştir.

Bu çalışma, Aziz Dilmeç'in çizimlerinden hareketle Midyat telkâri geleneğinin tarihsel gelişimine ışık tutacak, çizimlerde kullanılan motif ve desenleri, ürün ölçülerini ve yöredeki terminolojiyi tespit ederek geleneğin teknik özelliklerini kayıt altına alacaktır. Bu çerçevede söz konusu defter, teknik ve estetik unsurları belgelemekle kalmayıp aynı zamanda geleneğin taşıyıcısı olan ustaların bilgi birikimini görünür kılması bakımından da önem arz etmektedir. Nitekim bu birikimin somut temsilcilerinden biri olarak değerlendirilen Telkâri Geleneği Ustası Aziz Dilmeç'in hayatı hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. Telkâri geleneği ustası Aziz Dilmeç

Telkâri ustası Aziz Dilmeç 1948 yılında Midyat'ta doğmuştur. Evli ve altı çocuk sahibi olan usta 10 yaşında çıraklığa başlamıştır. Midyat telkâri gümüş işlemeciliğinin temsilcilerinden olan 78 yaşındaki telkâri ustası Aziz Dilmeç kendisi gibi Süryani olan Aslan Altınışık, Sabri Altınışık, Musa Kuyumcuoğlu, Musa Aras ve Yusuf Aras gibi Cumhuriyet dönemi ustalarından telkâriyi öğrenmiştir.

15 yıl süren çıraklıktan sonra kendi atölyesinde çalışmaya başlamış ve çocuklarına da telkâri sanatını öğretmiştir. Beş çocuğunu da yanında çırak olarak çalıştıran usta, çocuklarının telkâri sanatını öğrendiklerini, bunlardan oğlu Adnan Dilmeç'in kendi atölyesinde sipariş üzerine üretime devam ettiğini belirtmiştir (KK-1).

Aziz Dilmeç, telkâri üretimini bütünüyle sonlandırmamış olmakla birlikte, ilerleyen yaşı dolayısıyla atölye faaliyetlerinin önemli bir kısmının oğlu Adnan Dilmeç tarafından yürütüldüğünü belirtmektedir. Kendisi üretim sürecine aktif biçimde katılmamakta; ancak zaman zaman atölyeye giderek çalışmaları takip etmekte ve mesleki tecrübesi doğrultusunda sürece rehberlik etmektedir. "Midyat Bazaar" adlı mağaza/atölye, baba-oğul tarafından birlikte işletilmekte; usta, daha çok denetleyici ve yönlendirici bir konumda yer almaktadır (Allak, 2024: 1381) (Görsel 1).

Görsel 1. Telkâri ustası Aziz Dilmeç

Sipariş üzerine yaptığı bir gümüş tepsinin zamanın Başbakanı Süleyman Demirel'e hediye edildiğini belirten Aziz Dilmeç, takı üretmekten de zevk aldığını ancak daha çok büyük parçalar olarak isimlendirilen meyvelik (yörede gondol denilmekte)şekerlik, farklı büyüklüklerde çay-kahve-servis tepsileri, sigara kutusu, sigara ağızlığı, mücevher kutusu, vazo, ayna çerçevesi, çanta, resim çerçevesi, fincan kılıfı, şamdanlık, k aşık, e şya, masa isimliği, tabanca kabzaları ve kibritlik ürettiğini dile getirmiştir (Akengin vd., 2021: 759).

Midyat telkâri üretiminin tarihsel süreçteki kullanımında; büyük parça olarak nitelendirilen tepsî, vazo, mücevher kutusu ve kemer gibi ürünlerde hem kullanılan gümüş miktarının küçük parçalara oranla fazla olması hem de üretiminin birkaç gün sürmesi bu ürünlerin fiyatının yükselmesine sebep olmaktadır. Yüksek fiyatlı büyük parçalar gümüşçüler çarşısında her zaman bulunmamakta ve sipariş üzerine üretilmektedir. Büyük parçalar daha çok dekoratif amaçla vitrin süsü olarak kullanılmaktadır. Gümüş tepsiler nadiren özel misafirlere çay-kahve ikramında kullanılabilmektedir. B üyük p arçalardan telkâri gümüş kemer de düğünlerde eskiden çokça kullanılan bir aksesuar iken günümüzde kullanımı oldukça azalmıştır (Görsel 2-3)Küçük parça denilen telkâri takılar ise günlük hayatta daha çok kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Midyat telkâri geleneğinde erkeğe hitap eden ürünler tespih, bileklik, anahtarlık ve yüzük gibi ürünlerdir (KK-1).

Görsel 2-3. Aziz Dilmeç ustanın işlediği gümüş tepsî takımı ve vazolar.

O zamanki ismiyle Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın düzenlediği bir yarışmaya telkâri kolye ile katıldığını ve yarışmada ikinci olduğunu dile getiren Aziz Dilmeç, yarışmaya katıldığı kolyenin çizimlerinin çizim defterinde saklı olduğunu belirtmiştir.

Midyat telkâri gümüş işlemeciliğinde çıraqların geleneksel usta çırak ilişkisi içerisinde daha küçük yaşlardan itibaren bir ustanın elinde yetişmesi ve ustalaşması 10 seneyi bulan uzun bir sürece yayılmaktadır (KK-1). Atölye ortamında en hafif işlerden başlayarak zaman içerisinde gözlem ve uygulamaya varan ve daha sonra kuyumcu tezgâhının başına geçen çırak yüzlerce yıllık geleneğin devamını sağlayan yeni bir halka olarak üretim sürecine dâhil olmaktadır. Usta, kendi atölyesinde çocuklarının yanı sıra yaklaşık 30'a yakın çırak yetiştirmiştir. Kendi atölyesinde yetiştirdiği çırakların bir kısmının İstanbul'a bir kısmının yurt dışına gittiğini, bir kısmının da Midyat'ta kendi atölyesini açtığını fakat daha sonra başka işlere yönelindiklerini belirtmiştir. 1990'lı yıllarda ise usta öğretici olarak görev aldığı Midyat Endüstri Meslek Lisesi'nde üç yıl boyunca 35-40 öğrenciye telkâri geleneğini aktarmıştır. Bu öğrencilere kolye, yüzük, bileklik benzeri küçük parçaların üretimini öğrettiğini ve bu eğitimler sırasında çizim defterinde bulunan bazı küçük parça çizimlerini kullandığını ifade etmiştir (K.K.-1).

Yaşının ilerlemesi nedeniyle atölyeye düzenli olarak devam edemediğini; ancak zaman zaman uğrayarak çalışmaları yerinde gözlemlediğini ifade eden Dilmeç, telkâri sanatı üzerine yürütülen akademik araştırmalar kapsamında kendisiyle çeşitli mülakatlar gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bu durumun, geleneğin kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, pandemi sürecinde Midyat Meslek Yüksekokulu Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Atölyesi'nde öğrencilerin telkâri üretim süreçlerini yerinde inceleme fırsatı bulduğunu, genç kuşağın bu alana ilgi göstermesinden ve uygulamalı üretim gerçekleştirmesinden memnuniyet duyduğunu ifade etmektedir. Bu gözlemler, telkâri sanatının eğitim ortamlarında da yaşatılmaya devam ettiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir (Görsel 4).

Görsel 4. Aziz Dilmeç, telkâri eğitimi alan öğrenciyle

Telkâri ustası Aziz Dilmeç, çizimlerinin usta çırak eğitimi sürecinde kaynak olarak kullanıldığını belirtmiştir. Usta atölyesinde üretim yaparken çırakları çizim defterinden yararlanmışlar, üretim esnasında ürün çizimlerine bakarak hem model oluşturmada hem de işlem basamaklarını takip etmede bir kılavuz olarak kullanmışlardır (K.K-1).

Dilmeç çizim defterinin çırak eğitiminde aktif şekilde kullandığını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Bir ürün üretirken örnek olsun diye ürünün bütün parçalarını tek tek kâğıda çizirdim. Böylece başka ustalar için model oluyordu. Hem şekil olarak hem milimetrik olarak kâğıda aktarıyorduk. Her sanatkâra ilerisi için hazır bir kaynak oluyordu. Ben çizimlerimi saklamadım, masanın üzerinde duruyordu, bazı sanatkârlar gelip soruyordu, falan parçanın modeli var mı sizde diye. Biz de gösteriyorduk onlara.” (KK-1).

Midyat telkâri geleneği, tarihsel süreçte bilginin sözlü ve uygulamalı olarak aktarıldığı usta-çırak eğitimine dayanmaktadır. Dilmeç’in meslekî serüveni, bu geleneksel yapının somut bir örneğini teşkil eder. Dilmeç, on beş yıl süren yoğun bir eğitim evresinin ardından ustalığa erişmiş ve bu süreçte edindiği birikimini atölyesine gelen diğer zanaatkârlara aktarmıştır. Ancak bu eğitimi diğerlerinden ayıran temel unsur, bilginin izleme ve taklit yoluyla kalmamasıdır. Çizim defteri aracılığıyla somut birer veriye dönüşmüş olmasıdır.

2. Somut olmayan kültürel miras çerçevesinde bilgi ve ustalık birikiminin tespiti

Hiçbir el sanatı, tek başına bir parça değildir. Her biri insanın dünya ile kurduğu bağlantının karmaşık ifadesi, durmadan kendi yaradılış öyküsünü anlatan bir metindir (Glassie, 1993: 22). Geleneksel atölyelerde üretimi devam eden telkâri ürünler, ustaların geçimini sağlayan birer maddi unsur olmakla birlikte; her üründe emeğin ötesine uzanan, ustanın üretim sürecindeki tecrübelerini, yaşantılarını içeren bir hikâyeyi de bünyesinde taşımaktadır.

Sözlü alanda oluşan kültürün de korunması bağlamında 2003 yılında UNESCO, 17 Ekim 2003 tarihinde Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesini kabul etmiş, 2006 yılında da Türkiye sözleşmeye taraf olmuştur. Halk Biliminin temel alanlarından biri olan “el sanatları geleneği”nin somut olmayan kültürel miras kavramına eklenmesi başlangıçta tartışılmış ise de neticede; el sanatlarının üretim ve yaşatılmasının sözlü gelenek içinde mümkün olabildiği, bu sanatların öğrenilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılmasının usta-çırak ilişkisi içinde sözlü ortamda gerçekleştirildiği değerlendirilerek, el sanatları alanında asıl korunması gerekenin maddi olarak ortaya çıkan ürünler değil, üretim tarz ve kültürü olduğu vurgulanmış ve kabul edilmiştir (Oğuz, 2013: 130).

Bir kültürel unsurun değeri onun maddi varlığında değil o unsurun üretiminde yer alan bilgi, beceri ve ustalığın sürdürülebilirliğinde aranmalıdır (Büyükokutan Töret ve Coşkun, 2025: 1023). Midyat’ta yüzyıllardan beri ustaların elinde şekillenen telkâri ürünler, bir takı ürünü olmasının yanında geçmişten bugüne aktarılan zanaatkârlığın, teknik bilginin ve kültürel anlamın somutlaşmış hâlidir. Telkâri özelinde, korunması gereken unsur; telkâriyle birlikte onu özgün yöntemlerle tasarlayan, farklı teknikleri uygulayan ve gelecek kuşaklara aktaran usta zanaatkârların bilgi ve birikimleridir. Bu nedenle el sanatı olarak telkârinin sürdürülebilirliği, salt fiziksel nesne yerine bu nesneyi üreten insanın yaşantısının, tecrübesinin ve kültürel bağlamının da korunmasıyla mümkün olabilir.

Telkâri gümüş işlemeciliği; üretimde kullanılan malzemeler ve aletlerle, kendisine has üretim süreçleriyle bir yandan tarihsel üretim geleneğini devam ettirmekte, bir yandan da müfredatı olmayan, usta-çırak zinciri ve sözlü kültürle kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam etmektedir. Geleneksel bir sanat olarak telkâri gümüş işlemeciliği aynı zamanda Türk kültürünün önemli somut olmayan kültürel miraslarından bir tanesidir. Hem işlevsel hem de kültürel bağlamıyla üretilen ürünler telkâri geleneğinin birer yansımasıdır. Telkâri geleneğinde somut olmayan kültürel miras unsuru, ustalık ve geleneksel bilgi bağlamlarıdır.

Geleneklerin erdemi otantik oluşlarında, kuşaklar arasındaki iletişim kanallarının korunmasında yatar (Glassie, 1993:48). El sanatlarındaki geleneksel şekil, desen, renk, motif, işleme tekniği vb. durumlar aynen korunmalıdır. Ayrıca bunlardan esinlenerek çağdaş verilerle çağdaş yorumlarla yeni tasarımlar geliştirilmeli ve uygulamalar yapılmalıdır (Arlı, 1984: 50).

El sanatlarını koruma, belgeleme ve kimliklendirme çalışmaları UNESCO faaliyetleriyle önem kazanmaya başlamıştır. 1989 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı almıştır. Bu tavsiye kararında el sanatlarının da içerisinde bulunduğu, sözlü veya başka yollarla aktarılan kültür unsurlarının unsurlarının korunması çerçevesinde; belgeleme, yerel ve ulusal düzeylerde arşivleme sistemleri ve müzeler kurmak için derleyici, araştırmacı, dokümantasyoncu gibi uzmanların yetiştirilerek belgelere erişimin kolaylaştırılması konusunda önerilerde bulunulmuştur (Oğuz, 2013: 31).

Türk el sanatları geleneği kendi içerisinde pek çok hikâyeyi barındırmaktadır. Bu mesleği icra eden ustalar geleneğin yaşayan kahramanları daha doğru bir ifadeyle geleneğin aktörleridir (Özdemir, 2019: 498). Bu bağlamda usta, üretim yapan bir kişi olma özelliğinin yanında toplumsal bir görevi yerine getiren, bilgi ve becerisini çıraklar aracılığıyla gelecek kuşaklara aktaran kültür taşıyıcısı niteliğindedir (Büyükokutan Töret ve Coşkun, 2025: 1028). Araştırmada kendisine ulaşılan telkâri ustası Aziz Dilmeç, mesleğini uzun yıllar icra etmiş, az bulunur bir beceriye sahip olarak iyi örnekler ortaya koymuş ve becerisini en iyi biçimde yetiştirdiği çıraklarına aktarmıştır.

Görsel 5. Aziz Dilmeç, 1991 yılında atölyesinde çalışırken

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde varlığını sürdüren geleneksel üretim pratiklerine yönelik kapsamlı, sürdürülebilir ve kurumsal nitelikte bir koruma stratejisinin yeterince oluşturulmadığı söylenebilir. Özellikle geleneğin kuşaktan kuşağa aktarımında temel rol oynayan geleneksel bilgi birikimi ile bu bilgiyi temsil eden ve yaşatan ustalara ilişkin, somut olmayan kültürel miras bağlamında sistemli ve uzun vadeli çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir (Özdemir, 2019:507). Bu eksiklik, kültürel mirasın devamlılığı ve zanaatkarlık bilgisinin korunması açısından yapısal bir soruna işaret etmektedir.

Geleneğin taşıyıcısı konumundaki ustaların sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyim birikimini çıraklara aktarması, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği açısından temel bir işlev üstlenmektedir. Bu aktarım süreci mesleki etik, estetik anlayış ve üretim kültürünün içselleştirilmesini de kapsamaktadır.

Usta-çırak ilişkisi çerçevesinde gerçekleşen bu öğrenme biçimi, literatürde iki farklı kavramla adlandırılmaktadır. Bunlar “örtük eğitim” ve “sargın öğrenme” olarak ifade edilmektedir. Her iki kavram da bilginin formel bir müfredat yerine uygulama, gözlem ve deneyim yoluyla edinilmesine işaret etmektedir.

Usta çırak eğitiminde çırak ustayı izler, taklit eder ve her hareketini dikkatlice öğrenmeye çalışır. Çırağın buradaki eğitimi tamamen görsel zeminde gerçekleşen, yazılı kuralların olmadığı örtük bir eğitimidir. Burada şu sorunun sorulması doğru olacaktır: Sanat bilgisinin kişisel, bağlama dayalı ve son derece örtük olma eğiliminde olduğu göz önüne alındığında, bu örtük bilgi ustadan çırağa nasıl aktarılabilir (Wood 2007: 9).

Usta-çırak ilişkisi çağlar boyunca gelenek aktarımında mihenk taşı olmuş ve kendisini günün koşullarına göre yeniden var etmeyi başarmıştır. Etik, teknik ve estetik işlevleriyle sanatın, gelecek kuşaklara aktarılmasında usta-çırak ilişkisinin büyük rolü bulunmaktadır. Usta-çırak ilişkisinde eğitim, bir okula veya müfredata bağlı kalmaksızın bilgi ve deneyimlerin genç kuşaklara aktarılmasını hedeflemektedir. Bu eğitimde teorik bilgiden ziyade teknik bilgiler öğretilmektedir (Kabaçam, 2024: 102-110).

Bazı kaynaklarda örtük eğitim olarak dile getirilen usta-çırak eğitimi, Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2001 yılında hayat boyu öğrenime ilişkin yayınladığı bir bildiride sargın öğrenme adıyla karşımıza çıkmaktadır. AB Komisyonu'nun 2001 yılında yayınladığı hayat boyu öğrenime ilişkin bir bildiri, Türkiye'de MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından bir proje kapsamında tanıtılmaya ve konuyla ilgili farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Buna göre; öğrenmenin hayat boyu sürdüğü, bu süreçte insanın örgün (formal) ve yaygın (non-formal) eğitim kurumlarının sunduklarının yanı sıra sargın (informal) öğrenme yoluyla da birçok şeyi öğrendiği, bu öğrenilenlerin gerek kullanımının gerekse belgelendirilmesinin aynı zamanda bu tür öğrenmelerin de değerli olduğunu vurgulamaktadır (Oğuz, 2013:138).

Midyat gümüşçüler çarşısındaki atölyesinde telkâri üretimi sürecinde ürün çizimlerini çırakları eğitmede kullanan, sadece kendi çıraklarını değil gümüşçüler çarşısındaki diğer atölyelerden gelen çırakların da istifadesine sunan Aziz Dilmeç, örtük bilginin açığa çıkarılmasında veya sargın öğrenme denilen informal öğrenmeyi formal bir boyuta taşımakta önemli bir rol oynamıştır.

Bu bağlamda telkâri ustası Aziz Dilmeç'in çizim defterinin; sargın öğrenme ve örtük eğitim kavramlarıyla ifade edilen atölye ortamında gerçekleştirilen usta-çırak eğitiminde kullanılan bir eğitim malzemesi olması; herhangi bir müfredata ve eğitim materyaline

dayanmayan usta-çırak eğitiminin belgelendirilmesi, örgün ve yaygın eğitim alanlarının dışında oluşan bilgilerin de değerliliğinin, kullanılabilirliğinin ve belgelendirilebilirliğinin farkına varılması bakımından önem arz etmektedir.

3. Telkâri çizim defteri

Güzel sanatlar içerisinde yer alan resim ve heykel gibi görsel sanat dallarında bazı ressam ve heykeltıraşların eser üretim sürecinde uygulamaya başlamadan önce çizim ve eskiz defterleri tuttukları bilinmektedir. Tutulan bu defterlerin sanatın eğitiminde, geleneğin aktarımında ve kültürel mirasın dijital teknolojilere entegre edilmesinde nasıl bir rol oynayacağı bu defterlerin incelenmesine bağlıdır.

Günümüzde sanatçı defterleri ve günlükler sanat çevresinde ilgi uyandıran eserler hâlini almış ve sergi salonlarında sergilenerek geniş kitlelere ulaştırılmaya başlanmıştır. Bildiğimiz anlamda eskiz defterleri, Rönesans’la birlikte kullanılmaya başlandı ve bu dönemde eskiz defteri kullanan en ünlü sanatçılar Leonardo da Vinci, Piero della Francesca, Dürer daha yakın zamanda Picasso, Miro gibi sanatçılar sayılabilir. Türk sanatı tarihinde ise defter kullanan en önemli ressam Hoca Ali Rıza’dır (Kanat ve Atalay, 2017: 70).

Güzel sanatlarda eskiz bir arayış iken, telkâri el sanatında çizim defteri ustanın belirttiği üzere milimetrik ürün kopyası olması sebebiyle bir üretim normu ve teknik hafıza kayıdır. Telkâri gümüş işlemeciliğinde modele bakarak çalışma hem ustalar hem çıraklar için oldukça önemli bir durumdur. Uygulama pratiklerine dayanan ve genelde yazılı envanteri olmayan geleneksel el sanatlarında yapılan model amaçlı çizimler, usta ve çıraklara sadece ilham kaynağı olmakla kalmayıp uygulama adımlarını gösteren, üretim sürecini kolaylaştıran birer yol haritası görevini de üstlenmektedir.

Aziz Dilmeç, çizimlerinde gerçek ürünler kullanmış ve tasarım boyutuna girmedğini şöyle ifade etmiştir: “Parçayı kâğıdın altına koyup kalemle kopyalıyorduk. Kurşunkalem ve eskiden kullandığımız kopya kalemleri vardı. Gerçeğinin olduğu gibi üzerinden kalemle geçiyorduk tamamen çıkana kadar. Milimetrik olarak ürünün aynısı çıkıyordu. Ürün tasarımı hiç çizmedim. Bütün çizimlerim kopya çizimlerdir.” (KK-1).

Usta, ürünleri gerçek boyutlarıyla (1:1 ölçek) kâğıda aktarmıştır. Çizimlerin kenarlarına renkli kalemlerle düşülen notlarda, ürünlerin santimetre cinsinden uzunlukları, kullanılan tellerin mikron kalınlıkları ve uygulama esnasında dikkat edilmesi gereken teknik detaylar titizlikle belirtilmiştir.

Telkâri ustası Aziz Dilmeç’in çizim defterinde bulunan telkâri ürün çizimlerinde geleneksel telkâri sanatında kullanılan bazı yöresel ifadeler ve isimlendirmelere rastlanmıştır. Ürün kenarlarına düşülen notlardan telkâri geleneğinin kendisine has jargonunun bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu yerel ifadelerin anlamları metin içerisinde açıklanmıştır.

Farklı boyut ve nitelikteki çizimler kimi zaman çizgili defter sayfalarına yapıştırılarak kimi zaman ise resim kâğıtları üzerine aktararak muhafaza edilmiştir. 1973 ve sonraki tarihlere ait çizimler içerisinde resim kâğıdı üzerine yapıştırılan ve yapıştırma bantlarıyla çerçevelenen bu çizimler defterde yer alan en eski çizimlerdir (Görsel 6-7).

Görsel 6. Telkâri ürün çizimleri

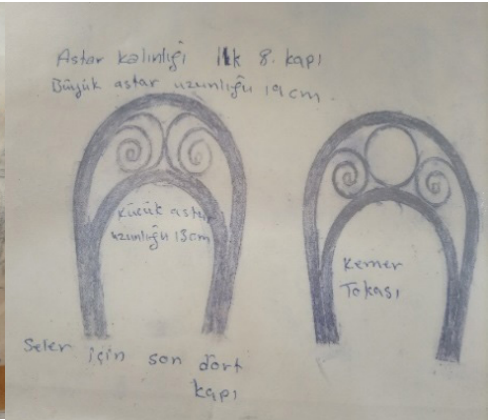
Görsel 7. Telkâri ürün çizimleri

Telkâri ustası Aziz Dilmeç, 40-50 yıl boyunca kullanılan en eski çizimlerdeki şerit bantların kağıtların korunması için yapıştırıldığını ifade etmiştir. Çizimler kara kalemle yapılmış ve ürün çizimlerinin etrafına usta tarafından renkli kalemle çeşitli işaretler ve notlar yazılmıştır. “Ustalar sürekli gelip benim çizimlerime bakarak telkâri yapıyorlardı. Kâğıtlar bu yüzden yıprandı ve kenarlardaki şerit bantları bu yüzden yapıştırdım.” (KK-1).

1980’li yıllarda Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’nın düzenlediği bir yarışmaya gönderdiği kolyeye ait olan büyük çizimin düz kenarının orta kısmına mavi renkli bir üçgen içerisine “4 halka kalp” ifadesi yazılıdır. Sağına ve soluna ise yine mavi renkli kalemle dörder işaret konulmuştur. İşaretler, ucu yuvarlakla biten çizgi şeklindedir. Aynı kâğıt üzerinde ayrıca küçük bir kalp, küçük bir çiçek ve yukarı kısımda başka bir çizimin oval parçası görülmektedir. Görsel 9’da ise bir kemer tokasının iki ucunun çizimleri bulunmaktadır. Uçlardan birisinde bırakılan boşluğa kanca takılmaktadır. Ürünün kenarlarına renkli kalemle notlar tutulmuştur. Notlarda geçen “astar” kelimesi Midyat telkâri geleneğinde gümüş plaka için kullanılan bir ifadedir. Yine notlarda geçen “son dört kapı” ifadesiyle silindir makinesinin tel çekilen son dört oluğu ifade edilmektedir. Kapı oluk anlamındadır. (KK-1). (Görsel 8 - 9).

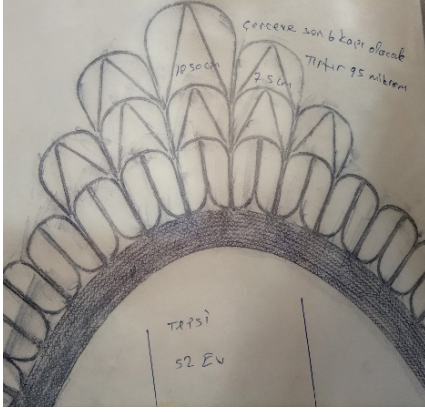

Görsel 8. Kolye ve küçük parça çizimleri

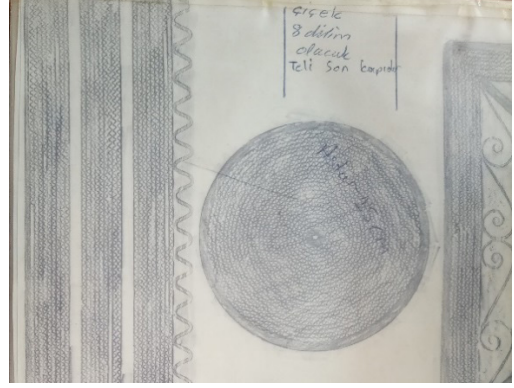

Görsel 9. Erkek kemer tokası çizimleri

Tepsi ve şekerlik Midyat telkârisinde büyük parçalar sınıfındandır. Aziz Dilmeç ürünleri bitirmeden yapım aşamasında çizmiştir (Görsel 10-11).

Görsel 10. Tepsi çizimi

Görsel 11. Şekerliğe ait parça çizimleri

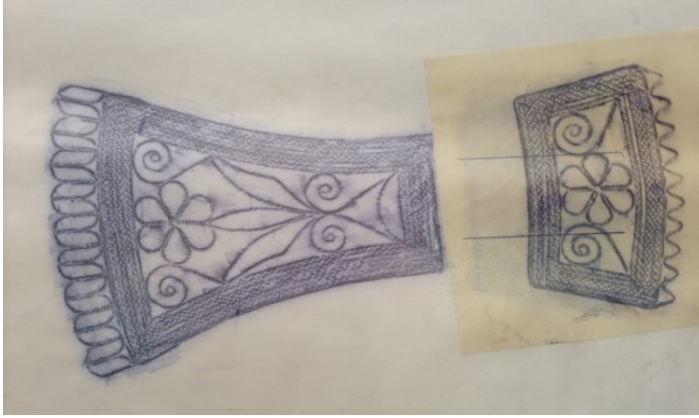
Midyat gümüşçüler çarşısında geleneksel telkâri atölyelerinde örneğine az rastlanan geleneksel ürünler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi el aynası tasarımlarıdır. Aziz Dilmeç'in çizim defterinde bulunan ve 1970'li yıllarda çizdiği belirtilen el aynası, motif bakımından günümüz telkâri işlemeciliğinde nadir görülmektedir. Daire biçimli ayna kısmı zikzak kenar işlemeli ve ortası klasik çiçek motiflidir. Ustanın ürünün altına düştüğü ve 37 santimetre uzunluğunda olduğunu belirttiği notu bulunmaktadır. "İki astar geniş her taraf birer tırtır" notuyla Midyat telkâri ustalarının yöresel isimlendirmeleri yer almaktadır. Zikzak motifi (sim dolgu) anlamına gelmektedir (Görsel 12).

Görsel 12. El aynası

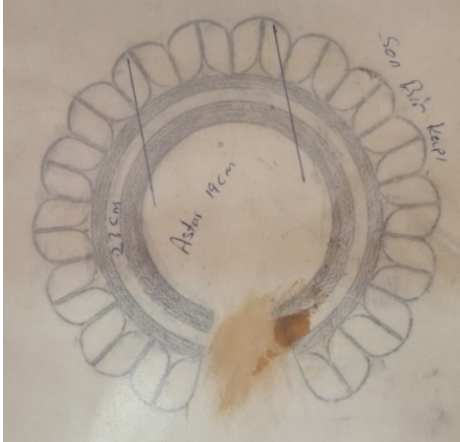
Midyat telkâri ustası Aziz Dilmeç, 950 ayar gümüşten el işiyle ürettiği orijinal vazosunun özelliklerini anlatırken, Midyat telkâri ustalarının kullandığı "ev" tabirinden bahsetmiştir. Vazonun üst kısmındaki kavisli çizimlere ev ismini verdiklerini, elinde bulunan vazoyu yaparken, ağız kısmında iki kanattan oluşan toplam 9 ev bulunduğunu belirtmiştir (Akengin vd., 2021: 760). Midyat telkâri ustalarının önem verdiği büyük parçalardan olan

vazo, günümüzde sipariş üzerine üretilen dekoratif vitrin süsü olarak kullanılan büyük parçalardandır (Görsel 13).

Görsel 13. Vazo çizimi

Çizimleri devam eden ve eski tarihli olduğu anlaşılan telkâri bardak altlığının üretim aşaması ve ürünün bitirilmiş halini göstermesi bakımından ustanın elinde sakladığı ürün karşılaştırıldığında, ürüne üç boyutlu bir biçim ve derinlik verilmeden kâğıdın altına konularak çizimin yapıldığı anlaşılmaktadır. Düz bir zemine sahip olmayan, yüksekliği bulunan ürünlerin bitirildikten sonra model çiziminin yapılmasının mümkün olmadığı usta tarafından belirtilmiştir. Bardak altlığının ev adı verilen kenar süslemelerinde mekik (yörede kartal gözü) ve yuvarlak (yörede teker) iç dolgu işlemleri kullanılmıştır (Görsel 14-15).

Görsel 14. Bardak altlığı çizimi

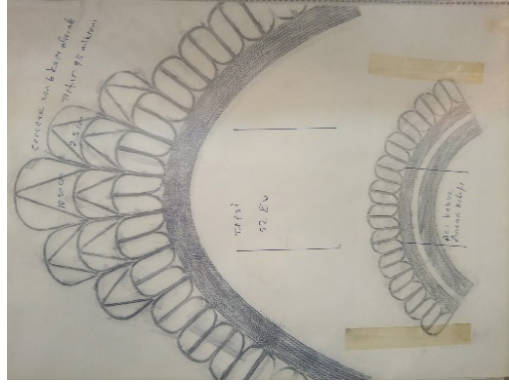
Görsel 15. Telkâri bardak altlığı

Çizim defterinde yer alan ürünlerin bazılarının isimleri ürünün kenarına yazılmıştır. İsimlendirmede yöredeki söyleyişler kullanılmıştır. Görsel 12’de çizilen kemer tokası, kadınlar için deri bir kemere takılan tokadır. Ürünün altına “Kayış Tokası” notu düşülmüştür.

Ürün kenarındaki yapıştırma bandından eski tarihli olduğu anlaşılmaktadır. Görsel 16'daki büyük gümüş tepsi çiziminde, tepsi, kapı ve acı kahve fincanı şeklinde isimlendirmeler yer almaktadır. (Görsel 15 ve Görsel 16).

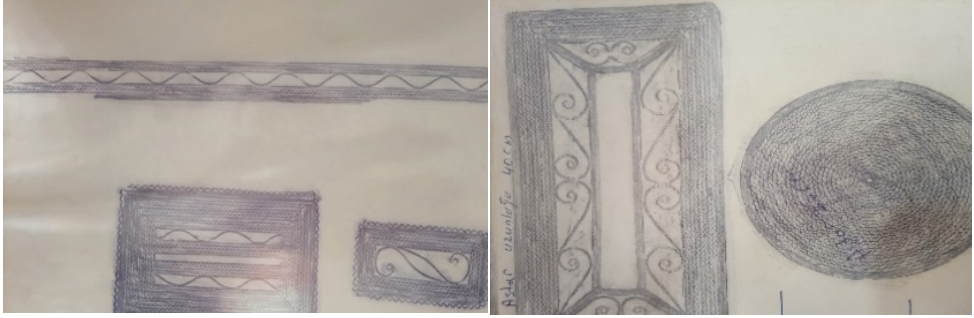
Görsel 16. Kadın kemer tokası çizimi

Görsel 17. Tepsi ve fincan zarfı çizimi

Birçok sanatçı orijinal çalışmaya geçmeden önce ön bir hazırlık yapar. Bu amaçla eskiz defteri kullanırlar. Bu defterleri daha sonra faydalanmak üzere unutmadan fikirlerini aktarmak, kompozisyonu kurgulamak, görsel notlar kaydetmek için kullanırlar. Bu aşamada tasarımın beklediği etkiyi vermediği fark etmesi ile uygulamadan vazgeçerek daha büyük kayıpların, gereksiz uğraşların ve zaman kaybının önüne geçmiş olur. Bu defterler aynı zamanda bitirilmiş bir eserin ilk halini, geçirdiği evreleri yani değişim sürecini gösterir (Kanat ve Atalay, 2017: 71).

Aziz ustanın ürünleri parça parça çizdiği görülmektedir. Üretim süreci devam ederken bitirdiği ürün parçalarını tek tek çizmiştir. Bir ürünün üretim aşamalarını göstermesi bakımından önemli olan bu çizimlerin, bitmiş bir ürünü değil, yapım aşaması devam eden ürünler olarak çırakların eğitim sürecini kolaylaştıran bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Görsel 18'de bir mücevher kutusunun, görsel 19'da masa isimliğinin parça çizimleri ayrı ayrı yer almaktadır. Parçaların çizim yapıldıktan sonra birleştirilerek bitirilmesi, birleşme noktalarının çıraklara gösterilmesini ve püf noktalarının tarifini kolaylaştırmaktadır (Görsel 18-19).

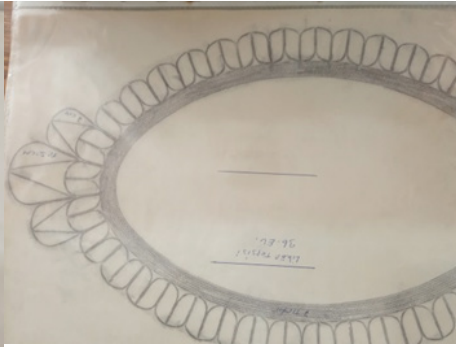

Görsel 18. Mücevher kutusu parça çizimleri Görsel 19. İsimlik ve alt kaidesi çizimi

Ustanın bazı çizimlerinin bir kâğıda sığmadığı, bazı ürünleri ise yarısına kadar çizdiği görülmektedir. “Tepsiye mesela önce alt taban kısmını yapıyorduk, ondan sonra çerçeveyi ona göre tasarlıyordum. Daha sonra çerçevenin üzerindeki işlemeleri yerleştiriyordum. Büyüklüğünü, küçüklüğünü ayarlayıp ondan sonra başlıyorduk. Bizim sanatımızı herkes yapamıyor, uğraşmalı ve zor bir sanattır. Parça parça bitirdiğimiz zaman çiziyordum. Zaten yarısını çizdiğimde diğeri çıkıyordu. Bazı ürünlerin boyutları kâğıda sığmıyordu. Sığdığı kadarını çiziyorduk.” (KK-1). (Görsel 20-21).

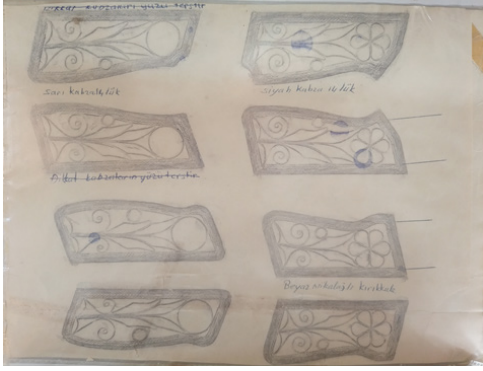

Görsel 20. Tepsi taban çizimi

Görsel 21. Tepsi çerçeve çizimi

Aziz Dilmeç’in çizim defteri incelendiğinde kara kalem çizimlerin içerisinde mavi renkli paralel iki kısa çizginin bulunduğu görülmektedir. Bu çizgilerin çizimi yapılan parçanın diğer parçaya nereden birleştirileceğini gösteren çizgileri olduğu, parçaların birbirine tam oturması için milimetrik hesaplamayla açıklık bırakmamak için çizginin çizildiği belirtilmiştir (KK-1). Böylece ürün çizimlerinde bulunan iki renkli çizginin birleştirme çizgisi olduğu tespit edilmiştir (Görsel 22-23).

Görsel 22. Tabanca kabzasında birleştirme çizimleri

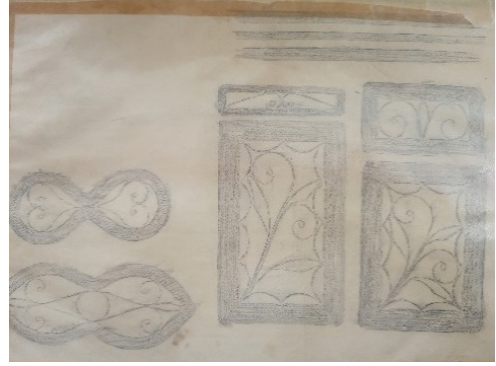
Görsel 23. Vazo yaprak süsleme çizimleri

Motiflerin taşıdıkları anlamlar kültürel miras bilincinin yanında sanatsal olarak pek çok alanda uygulanmalarıyla yeni sanat eserlerinin ortaya çıkmasında esin kaynağı olmuştur. Bu alanlardan biri de gümüş-telkâri sanatıdır (Allak, 2022: 56). Midyat telkâri geleneğinde çiçek, yonca, yaprak, lale, üzüm ve kişniş gibi bitkisel motifler; kelebek, şahmeran, güvercin, tavus kuşu gibi hayvan motifleri; güneş, yıldız, ay-yıldız, su yolu, kapı tokmağı, kalp, damla ve haç gibi sembolik motifler ile daire, üçgen, kare, dikdörtgen ve oval (baklava dilimi) gibi geometrik motifler kullanılmaktadır (Demir, 2024:68). Midyat telkâri gümüş işlemeciliğinde günlük kullanım eşyalarına yapılan telkâri süslemelere bir örnek de tabanca kabzalarıdır. Tabanca kabzalarında daha çok yöresel motifli süslemeler tercih edilmektedir.

Midyat telkâri gümüş ürünleri büyük parçalar ve küçük parçalar şeklinde iki başlık altında incelemek mümkündür. Telkâri ustası Aziz Dilmeç'in çizim defterinde yer alan çizimlerin büyük çoğunluğu tepsi, vazo, gondol vb. büyük parçalara aittir. Büyük parçaların yapımı küçük parçalara göre daha ustalık gerektirmekte ve daha çok zaman almaktadır. Zira Midyat gümüşçüler çarşısında küçük parçaları üretmeyi bilen ustaların sayısı fazlayken, büyük parçaları üretmeyi bilen ustaların sayısı daha azdır (Demir, 2024: 175). Aziz ustanın model çizimlerinde büyük parçaların daha çok yer alması, üretime dair bilgi ve teknik ayrıntılar içermesi çizim defterinin önemini daha da artırmaktadır. Çizim defteri, büyük parçaların eskiden beri Midyat'ta üretildiğini tescil etmektedir (Görsel 24-25).

Görsel 24. Resim çerçevesi çizimi

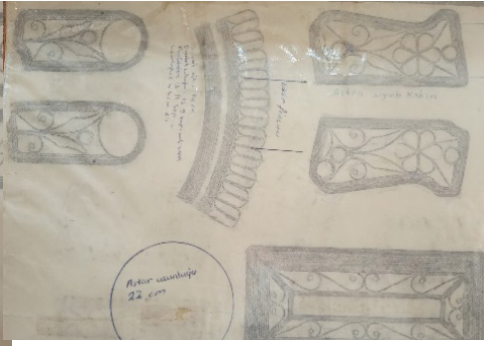

Görsel 25. Kemer tokası ve sigara kutusu çizimi

Bazı sayfalarda tek bir ürünün farklı parçalarının çizimleri bulunurken, bazı sayfalarda birden fazla ürünün çizimleri bir araya getirilmiştir. Telkâri ürün parçaları farklı boyutlardaki kağıtlara farklı tarihlerde çizilmiş ve farklı boyutlardaki çizim kağıtları aynı sayfa üzerinde bir araya getirilmiştir. Ayrıca Görsel 26 ve görsel 27’de iç çerçevede sarmal iskelet telinden desenler işlendiği görülmektedir (Görsel 26 -27).

Görsel 26. Sigara kutusu ve tabanca kabzası çizimleri

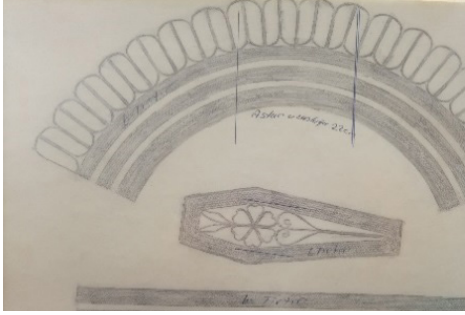

Görsel 27. Bardak altlığı, bardak, tabanca kabzası ve isimlik çizimleri

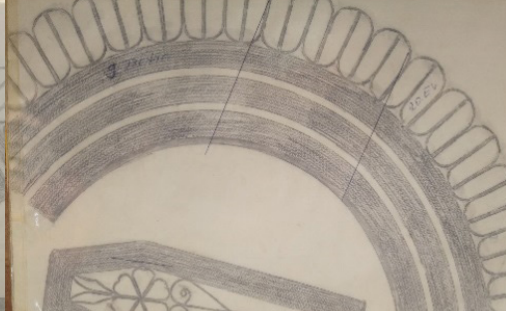
Ustanın yakın dönemdeki çizimleri daha net ve anlaşılır görünmektedir. Bir tepsiye ait olan model çizimler tepsinin oval köşe kısmı, üç hatlı kenar süslemesi ve motif süslemesi olmak üzere üç ayrı çizimden oluşmaktadır. Tepsinin oval köşesinde mavi kalemle aralıklı iki çizgi halinde birleştirme çizgisi çizilmiştir. Çizgilerin ortasına “Astar uzunluğu 22 santimetre” notu yazılmıştır. Usta mavi kalemle “20 ev” yazarak tepside yer alacak bombeli motif sayısını belirtmiştir. Ev süslemelerinin içerisine tırtır motifli kenar süslemeleri çizilmiştir. Bu kenar süslemesinin üzerine “6 Tırtır” yazarak her hat içerisinde 6 zikzak motifinin yerleştirileceği belirtilmiştir.

Bir vazoya ait olan çizimler ürün bitirilmeden çizilmiştir. Ustanın parçalar üzerine yazdığı notlar ürün üretme sürecini de yönlendirmektedir. Ustanın dikkat etmesi gereken

noktalar, ölçüler ve motifler mavi renkli kalemle belirtilmiştir. Görsel 28’de sayfanın alt kısmındaki üç hatlı çizim vazounun ayağı, ortadaki yaprak ismi verilen süsleme vazounun gövdesi ve bombeli kenar süslemeleri ise vazounun ağız kısmının çizimleridir. Görsel 29’da vazounun ağız ve gövde kısmı çizilmiştir (Görsel 28-29).

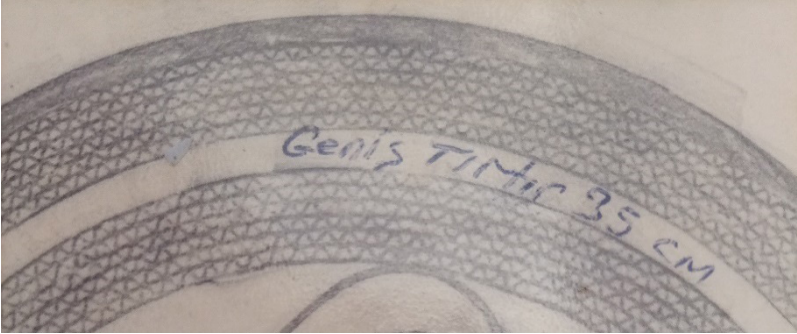

Görsel 28. Vazo çizimi (ağız-gövde-ayak)

Görsel 29. Vazo çizimi (ağız ve gövde)

Midyat telkârî geleneğinde tepsi, vazo, gondol ve diğer büyük parçaların yapımında en sık rastlanan motiflerden biri olan zikzak motifî, ince iç dolgu süslemeleri ile kalın iskelet teli arasında orta kalınlıkta tellerden örülen bir kenar süslemesi motifidir. İki düz tel arasına yerleştirilen bir kıvrımlı telden oluşan zikzak motifine yörede tırtır denilmektedir. Kaynaklarda sim dolgu olarak yer almaktadır (Görsel 30).

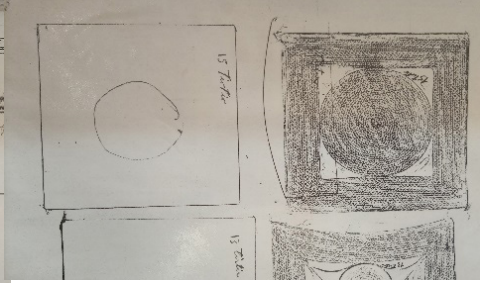

Görsel 30. Zikzak (yörede tırtır) motifî

Aziz Dilmeç’in çizimlerini yaparken çizim hataları yaptığıında ürünü aynı kâğıda yeniden çizmeyi denediği görülmektedir. Bir karalama defteri görüntüsü veren çizim sayfaları ustanın titizliğini ve üretim sürecindeki mükemmeliyetçi yaklaşımını göstermektedir. Usta, çizim yaparken bazen cetvel ve silgi kullandığını, bazen de tuttuğu notları karaladığını belirtmiştir. Çizimlerde sıklıkla karşılaşılan sigara kutusu çizimlerinden yörede 1970 ve 1980’li yıllarda sigaraların sigara kutusunda muhafaza edildiği ve bunun yaygın bir kullanıma sahip olduğu anlaşılmaktadır (KK-1). (Görsel 31-32).

Görsel 31. Sigara kutusu çizim tekrarları

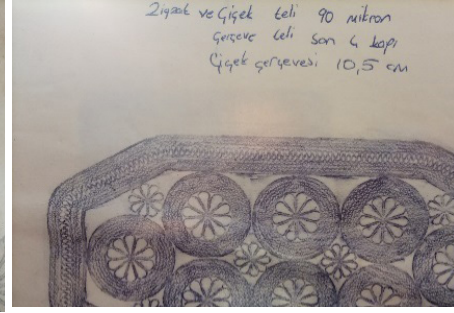

Görsel 32. Sigara kutusu çizim tekrarları

Midyat telkârî gümüş işlemeciliğinde de bitkisel motifler en çok işlenen motiflerdir (Demir, 2024:202). Çizim defterinde yer alan motifler incelendiğinde bitkisel motiflerin çok sık işlendiği görülmektedir. Özellikle çiçek ve yaprak motiflerinin en sık işlenen motifler olduğu görülmektedir. Midyatlı ustaların çiçek şeklinde tabir ettikleri motif, özellikle büyük parçalarda kullanılan, 10-12 veya 14 yapraktan oluşan daire şeklindeki motiftir (KK-2). Aziz ustanın çizim defterinde yer alan çiçek ve yaprak motifleri geleneğin karakteristik özelliğini ortaya koymaktadır. Yine üçgen, yuvarlak ve dikdörtgen gibi geometrik motiflerin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Görsel 33'te tepsi üretiminde kullanılan zikak ve çiçek motifi tellerinin kalınlığının 90 mikron olduğu belirtilmektedir. 90 Mikron, Midyat telkârîsinde iç dolgu süslemesi teli değil, iskelet teli kalınlığı olarak kabul edilmektedir (Görsel 33-34).

Görsel 33. Yaprak motifi çizimi

Görsel 34. Çiçek motifi çizimi

Sonuç

Bilgisayar teknolojisinin ve yazılım programlarının sağladığı teknik çizim ve teknik tasarım imkanlarının olmadığı dönemlerde, atölye ortamında bir ustanın el yordamıyla meydana getirdiği kopya çizimlerden oluşan çizim defteri, kendi dönemi içerisinde geleneksel bir sanatın başvuru kaynaklarından biri haline gelmiş, çevre atölyelerden ustaların ve kendi çıraklarının telkârî üretiminde model aldıkları yazılı bir envanter hükmünde kullanılmıştır. Uygulama pratiklerine dayanan ve genelde yazılı envanteri olmayan geleneksel el sanatlarında Aziz Dilmeç'in model amaçlı çizimlerinin, usta ve çıraklara sadece ilham kaynağı olmakla kalmayıp uygulama adımlarını gösteren, üretim sürecini kolaylaştıran bir yol haritası görevini

de üstlendiği tespit edilmiştir. Milimetrik ürün kopyası olması sebebiyle çizim defteri, telkâri sanatında bir üretim normu ve teknik hafıza kaydı anlamına gelmektedir.

El sanatlarında tarihsel gelişim içinde saray desteğinde gelişmiş hat, tezhip, minyatür, çini ve halı-kilim gibi sanatların üniversitelerde Geleneksel Türk Sanatları bölümlerinde müfredat ve atölye ortamlarında sahip oldukları yazılı ve görsel kaynaklara, geleneksel yöntemlerle atölye ortamında üretimi yapılan telkâri sanatı sahip değildir. Ön lisans ve lisans eğitimlerinde kuyumculuk ve takı/mücevher tasarımı bölümlerinde kuyumculuk alanında yeterli yazılı kaynaklara sahip olunmadığından, telkâri gümüş işlemeciliğinin de yeterli yazılı envanteri bulunmamaktadır. Bu ve benzeri defterlerin teknik çizim derslerinde kullanılarak akademik eğitime entegre edilmesiyle; geleneksel bilginin gelecek kuşaklara aktarılması kolaylaştırılmaktadır. Telkâri gümüş işlemeciliğinin üretim aşamalarının, kullanılan malzemelerin, motif ve desen özellikleriyle ürün yelpazesinin yazılı belgelerle desteklenmesi, tarihsel geçmişine dair izlerin sürülmesi bağlamında çizim defterinin incelenmesiyle alan araştırmalarına yeni bir veri kazandırılmıştır.

Araştırmada 1948 doğumlu telkâri ustası Aziz Dilmeç'in 1973 yılından itibaren tuttuğu telkâri ürün çizimlerine ulaşılmış ve incelenmiştir. Midyat telkâri gümüş işlemeciliğinin son 53 yılında yapılan bazı ürün çizimlerinin kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi imkânı elde edilmiştir. Çizimler ürünlerin üzerine konulan bir kâğıda yapıldığından ölçüler ve boyutlar milimetrik olarak ürünün gerçek büyüklüğünü ortaya koymaktadır.

Günümüze ulaşan eski el sanatı örneklerinin müze, galeri ve arşivlerde bulunması, özellikle madeni el sanatları ürünlerinin eritilebilmesi sebebiyle, sanat tarihi ve diğer güzel sanatlarda ele geçen eski tarihli ürün görsellerinin, oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Araştırma konusu çizim defterinden telkâri gümüş işlemeciliğinin 1970'li yıllardan 2000'li yıllara kadar ürün yelpaze ve süsleme özelliklerine dair bilgiler elde edilmiştir. Ancak çizimlerin tarihi belirtilmemiştir. Çok eski olduğu için yıpranan ve etrafına şerit bantlar çekilen sayfaların ilk ürünler olduğu, yıpranmamış ve canlı görünen sayfaların ise yeni tarihli olduğu anlaşılmaktadır.

Daha küçük yaşlardan itibaren bir ustanın atölyesinde gözlem ve uygulamaya dayanan usta-çırak ilişkisiyle telkâri gümüş işlemeciliğini öğrenen çırakların telkâri eğitiminde, Aziz ustanın model çizimleri, bir eğitim materyali olarak kullanılmıştır. El sanatlarında ve telkâri gümüş işlemeciliğinde, çizim defteri tutma geleneğine sahip çok az usta bulunduğu göz önüne alındığında ustaların ürün tasarımlarında bir defterden veya yazılı bir kaynaktan yararlanma olasılıkları da düşük kalmaktadır. Ancak Aziz Dilmeç örneğinde tutulan çizim defterinin istisna bir çalışma olduğu, sadece kendi atölyesinde çalışan çıraklara değil, gümüşçüler çarşısında bulunan diğer usta ve çıraklara da ürün tasarımlarında ve üretim süreçlerinde bir model kaynağı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Aziz Dilmeç hem kendi atölyesinde 30'a yakın çırak yetiştirmiş hem de Midyat Endüstri Meslek Lisesi'nde üç yıl boyunca telkâri el sanatını öğrencilere aktarmıştır. Tüm bu eğitim süreçlerinde ürün çizimlerinden yararlanmış ve üretim aşamasındaki teknik bazı inceliklerin açığa çıkarılmasını sağlamıştır. Böylece çizim defteri kültürel bir mirasın kayıt altına alınması ve korunması anlamında önemli bir vazife üstlenmiştir.

UNESCO tarafından kabul edilen somut olmayan kültürel miras maddelerinden biri olan el sanatlarında, asıl korunması gerekenin maddi olarak ortaya çıkan ürünler değil, üretim tarz ve kültürü olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda usta-çırak ilişkisi içerisinde sözlü ortamda gerçekleştirilen ve bazı kaynaklarda örtük eğitim, bazı kaynaklarda ise sargın öğrenme olarak isimlendirilen atölye eğitiminin içeriğine dair bilgiler vermesi bakımından çizim defteri önemli bir belgedir. Somut olmayan kültürel mirasın aktarıcısı olarak el sanatlarının usta-çırak zinciriyle devam etmesi, bazı el sanatlarının eğitim müfredatının bulunmaması, eğitimin örtük olması mesleğe yeni başlayan çırakları zorlayan bir unsurdur. Telkâri ustası Aziz Dilmeç'in çizim defterlerini çıraklarıyla paylaşmasını, geleneksel bir sanat olan telkâri gümüş işlemeciliğinde örtük bilginin açık hale getirilmesi olarak değerlendirmek mümkündür. Başka bir ifadeyle çizim defteri, sargın öğrenme denilen informal öğrenmeyi formal bir boyuta taşımakta önemli bir rol oynamıştır.

Çizim defterinde yer alan ürünlerin telkâri Midyat gümüş işlemeciliği geleneğine has ürünler olduğu görülmektedir. Araştırmada tepsi, vazo, sigara kutusu, ayna vb. büyük parçaların çizimine daha çok yer verildiği görülmüştür. Üretimi zaman alan ve takı gibi küçük parçalara nazaran daha ince teknik ayrıntılar gerektiren büyük parçaların üretim özelliklerine dair yazılı bilgiler elde edilmiştir. Bir ürünün parçalarının ayrı ayrı çizildiği, çizimlerin üretim devam ederken yapıldığı, ustanın parçaları bileştirirken kendisine yardımcı olacak notlar aldığı görülmektedir.

Türkiye'nin telkâri gümüş üretimi yapılan Beypazarı, Trabzon ve diğer Anadolu şehirlerinde çok az görülen büyük parça üretiminin eskiden beri Midyat'ta yapıldığı, Midyat'ın telkâri büyük parça üretiminde merkez olduğu çizim defterinde yer alan büyük parça çizimlerinden anlaşılmaktadır. Çizim defterinde az sayıda yüzük, kolye ve broş çizimine yer verilmiştir.

Araştırmada elde edilen ve incelenen çizimler üretilen ve satışı yapılan telkâri gümüş parçalarıdır. Dolayısıyla çizimler üzerinden Midyat telkâri gümüş işlemeciliğinin son 53 yılına dair tespitlerde bulunma imkânı elde edilmiştir. Buna göre zikzak (yörede tırtır) kenar süslemeleri büyük parçaların en karakteristik özelliği olarak tespit edilmiştir. Bu özellik Midyat telkârisini Beypazarı ve Trabzon telkâri işlemelerinden ayıran belirgin bir özelliktir. Zikzak motifi kaynaklarda sim dolgu olarak geçmektedir. Düz teller arasına yerleştirilen bükümlü tellerle oluşturulan zikzak (tırtır) motifine çizim defterinde incelenen 42 sayfadan 38'inde rastlanılmıştır. Böylece, büyük parçaların yapımında iskelet telleri ile iç dolgu telleri arasında kullanılan 65-80 mikron kalınlığındaki tellerden yapılan ve yörede tırtır adı verilen sim dolgu motifinin, iskelet ile iç dolgu arasında bir geçiş formu olarak büyük parçaların kenar süslemelerinde sık karşılaşılan bir süsleme çeşidi olduğu tescillenmektedir.

Bitkisel motiflerin çizim defterindeki telkâri ürünlerde en çok işlenen motiflerden olduğu tespit edilmiştir. Çizim defterinde incelenen 42 sayfalık çizimlerden 35'inde çiçek veya yaprak motiflerine rastlanılmıştır. Bitkisel motiflerin farklı dinlerin bir arada yaşadığı Midyat'ta en çok kullanılan motiflerden olması, arz-talep durumunun yanında yörede tarıma dayalı bir yaşam tarzını da yansıtmaktadır.

Araştırma kapsamında, telkâri ürün tasarımında ustaların büyük ölçüde geleneksel ve eski örneklerden yararlandıkları tespit edilmiştir. Telkâri gümüş işlemeciliğinde, "geleneğin

içerisinde kalmak, yaygın olarak üretilen formları sürdürmek; ancak mevcut ürünleri daha pürüzsüz, nitelikli ve estetik kalıplar içinde yeniden yorumlamak” anlayışının temel bir yaklaşım olarak benimsendiği görülmektedir.

Araştırma bulguları, telkâri ürün tasarımında ustaların temel referans kaynağının tarihsel formlar olduğunu ortaya koymaktadır. Zanaatkârların benimsediği geleneğin sınırları içerisinde kalarak mevcut formları en estetik ve pürüzsüz tekniklerle yeniden üretme yaklaşımı, telkâri sanatındaki teknik mükemmeliyetçilik arayışını göstermektedir. Bu durum, telkârde yaratıcılığın yeni bir form icat etmekten ziyade yerleşik estetik kodların teknik yetkinliklere dayandığını kanıtlamaktadır.

Midyat telkâri gümüş işlemeciliğinin yaşlı ustaları genellikle Süryani ustalardır. Müslüman telkâri ustaları telkâriyi Süryanilerden öğrenmişlerdir. Telkârinin Türkiye’de yaşayan en yaşlı ustalarından Midyatlı 78 yaşındaki Aziz Dilmeç’in, kendi özel çizim defterini araştırmacıyla paylaşması, çizim defterinde yer alan 45 sayfalık çizimden 42 tanesini inceleme fırsatı vermesi alan araştırmaları için bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Bu ilklik, sadece deftere ulaşmakla değil bu defterin kayıt dışı kalmış bir geleneğin doküman hâline getirilmesiyle de ilgilidir.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale tamamıyla özgün bir araştırma olarak planlanmış, yürütülmüş ve sonuçları ile raporlaştırıldıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmamış ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

Yazarların makaleye katkı oranları: Makale tek yazarlıdır.

Etik komite onayı: Çalışma T.C. Mardin Artuklu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 10/06/2025 tarihli, 198597 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Evrak doğrulaması <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=7447&eD=BSCBE8P2FC&eS=198904> adresinden yapılabilir.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This is a research article, containing original data, and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The author followed ethical principles and rules during the research process.

Contribution rates of authors to the article: The article is single-authored.

Ethics committee approval: Ethics committee approval was obtained for the study.

Support statement: No financial support was received for the study.

Statement of interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Akengin, G., vd. (2021). Midyat telkâri ustaları. *Turkish Academic Research Review*, 6(2), 752-771. <https://doi.org/10.30622/tarr.935572>
- Allak, F. (2022). Anadolu’daki kilim motiflerinin gümüş-telkâri alanına uygulanması: Mardin Olgunlaşma Enstitüsü örneği. *International Journal of Mardin Studies*, 3(1), 55-72.
- Allak, F. (2024). Mardin’deki gümüştelkâri atölyeleri ve ustaları üzerine bir araştırma. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 1370-1391. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1417983>
- Arlı, M. (1984). El sanatlarının gerileme, kaybolma ve öğretim biçimlerinin değişme nedenleri ile geliştirilme ve yaşatılmasına ilişkin öneriler. İ. Öztürk (Haz.), *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 41–51) Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Arlı, M. (1989). *Bey pazarı’nda telkâri üzerinde bir araştırma*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.

- Büyükokutan Töret, A. & Coşkun, T. (2025). Geleneksel el sanatlarında yenilik ve sürdürülebilirlik: Sivrihisar cebe ustası Metin Altay. *Folklor Akademik Dergisi*, 8(4), 1021-1037.
- Büyükyazıcı, M. E. (2008). *Trabzon ilinde altın ve gümüş işlemeciliği* [Yayımlanmamış doktora tezi] Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Che, G., & Hashim, A. (2024). Factors affecting the innovative development and value creation of traditional handicrafts. *PaperASIA*, 40(5b), 36-43. <https://doi.org/10.59953/paperasia.v40i5b.178>
- Demir, T. (2024). *Midyat telkâri gümüş işlemeciliği* [Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi] Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Erginsoy, Ü. (1978). *İslam maden sanatının gelişmesi (başlangıcından Anadolu Selçuklularının sonuna kadar)*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Glassie, H. (1993). *Günümüzde geleneksel Türk el sanatları*. Indiana Üniversitesi & Pan Yayıncılık.
- Kabaçam, B. (2024). El sanatı geleneğinde usta-çırak ilişkisi: Yaşayan İnsan Hazine örneği. *Millî Folklor*, (142), 100-111. <https://doi.org/10.58242/millifolklor.1372122>
- Kamiloglu, İ. E. (2009). *Mardin ili gümüş işlemeciliği ve yörede yapılan ürünlerin bazı özellikleri* [Yayımlanmamış doktora tezi] Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kanat, S. & Atalay, M. C. (2017). Sanatçılar ve eskiz defterleri. *I. Uluslararası Moda-Sanat-Tasarım Kongresi Bildirileri* içinde.
- Kuşoğlu, M. Z. (2014). *Türk sanatında gümüş*. İBB.
- Oğuz, Ö. (2013). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* (2. bs.) Geleneksel.
- Özdemir, M. (2019). Geleneksel meslekler ve bir ustanın hikâyesi: Giresun'da demircilik. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 493-510.
- Sami, Ş. (2004). *Kamus-ı Türkî* (13. bs.) Çağrı.
- Türe, A., & Savaşın, M. Y. (2000). *Kuyumculuğun doğuşu*. Goldaş Kültür.
- URL-1: Türk Patent ve Marka Kurumu. (t.y.). *Coğrafi işaretler: Midyat telkâri*. <https://ci.turkpatent.gov.tr/coGRAFI-isaretler/detay/37990> (Erişim tarihi: 12.03.2025).
- Wood, N. (2007). Discourse through making: Eliciting knowledge to support craft skills learning. *7th European Academy of Design Conference (EAD07)* içinde.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Aziz Dilmeç, 77, Ortaokul Mezunu, Telkâri Ustası, (Görüşme tarihi: 11.12.2024)
- KK-2: Murat Aslan, 51, Lise Mezunu, Telkâri Ustası, (Görüşme tarihi: 11.12.2024)

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1: Telkâri ustası Aziz Dilmeç. Demir, T. Arşivi, 2022
- Görsel 2-3: Aziz Dilmeç ustanın işlediği gümüş tepsi takımı ve vazolar. Demir, T. Arşivi, 2022
- Görsel 4. Aziz Dilmeç, telkâri eğitimi alan öğrenciyle
- Görsel 5. Aziz Dilmeç, 1991 yılında atölyesinde çalışırken
- Görsel 6. Telkâri ürün çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 7. Telkâri ürün çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 8. Kolye ve küçük parça çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 9. Erkek kemer tokası çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 10. Tepsi çizimi Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 11. Şekerliğe ait parça çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 12. El aynası. Demir, T. Arşivi, 2024
- Görsel 13. Vazo çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024

- Görsel 14. Bardak altlığı çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 15. Telkâri bardak altlığı. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 16. Kadın kemer tokası çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 17. Tepsi ve fincan zarfı çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 18. Mücevher kutusu parça çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 19. İsimlik ve alt kaidesi çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 20. Tepsi taban çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 21. Tepsi çerçeve çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 22. Tabanca kabzasında birleştirme çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 23. Vazo yaprak süsleme çizimleri Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 24. Resim çerçevesi çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 25. Kemer tokası ve sigara kutusu çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 26. Sigara kutusu ve tabanca kabzası çizimleri. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 27. Bardak altlığı, bardak, tabanca kabzası ve isimlik çizimleri. Demir, T. Arşivi, 20
Görsel 28. Vazo çizimi (ağız-gövde-ayak). Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 29. Vazo çizimi (ağız ve gövde). Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 30. Zikzak (yörede tırtır) motifi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 31. Sigara kutusu çizim tekrarları. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 32. Sigara kutusu çizim tekrarları. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 33. Yaprak motifi çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024
Görsel 34. Çiçek motifi çizimi. Demir, T. Arşivi, 2024

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).